

Nr 10

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av propositionen 1973: 1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till forskningsråden inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde m. m. jämte motioner.

1. **Medicinsk forskning m. fl. anslag.** Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts i propositionen 1973: 1 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under punkterna E 45—E 48 (s. 412—420) framlagda förslag och hemställer att riksdagen

1. till *Medicinsk forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 51 530 000 kr.,
2. bemyndigar Kungl. Maj:t att vid statens humanistiska forskningsråd inrätta en extra ordinarie professur i talfysiologi och talperception enligt vad som förordats i propositionen 1973: 1,
3. till *Humanistisk forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 10 790 000 kr.,
4. till *Samhällsforskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 12 230 000 kr.,
5. i enlighet med vad som förordats i propositionen 1973: 1 bemyndigar Kungl. Maj:t att besluta om Sveriges anslutning till ett avtal om upprättande av ett europeiskt laboratorium för molekylärbioologi,
6. till *Naturvetenskaplig forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 62 480 000 kr.

2. **Atomforskning.** Kungl. Maj:t har under punkten E 49 (s. 420—422) föreslagit riksdagen att till Atomforskning för budgetåret 1973/74 anvisa ett reservationsanslag av 24 360 000 kr.

Motionerna

1973: 170 av fru Anér (fp) och herr Molin (fp) vari hemställs att riksdagen under anslaget Atomforskning anvisar ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 900 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 25 260 000 kr.,

1973: 703 av fru Hambræus (c) och herr Fiskesjö (c) vari hemställs att riksdagen beslutar

1. att till Atomforskning för budgetåret 1973/74 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 900 000 kr. förhöjt reservationsanslag av 25 260 000 kr.,

2. att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande inrättande av ett fristående institut för plasmafysik med fusionsforskning i enlighet med vad som anförts i motionen.

Utskottet

Kungl. Maj:t föreslår att förevarande reservationsanslag för nästa budgetår räknas upp med 1 980 000 kr. till 24 360 000 kr. Det framgår av propositionen 1973: 1 att merkostnaderna för Sveriges deltagande i den europeiska kärnforskningsorganisationens (CERN) program för en 300 GeV-accelerator, som enligt statsmakternas beslut skall bestridas från anslaget, nästa budgetår beräknas öka med 2,9 milj. kr. till 9,8 milj. kr.

Från anslaget till atomforskning bestrids bl. a. kostnader för en extra ordinarie professur i plasmafysik med fusionsforskning. Tjänsten, som innehas av Bo Lehnert, är placerad vid institutionen för plasmafysik vid tekniska högskolan i Stockholm. Atomforskningsrådet (AFR) har innevarande budgetår beviljat anslag om totalt nära 2 milj. kr. till plasmafysikalisk forskning, varav avrundat 1,2 milj. kr. till den av Lehnert ledda verksamheten. Vidare har Stiftelsen riksbankens jubileumsfond detta budgetår tilldelat Lehnerts forskargrupp 400 000 kr.

I motionerna 1973: 170 och 1973: 703 framhålls att lösningen av de grundläggande plasmafysikaliska problemen är av avgörande betydelse för fusionsforskningens utveckling och för ett förverkligande av fusionsreaktor. Det hävdas att den sektor av fusionsforskningen Lehnert inriktar sitt arbete på är ett område inom vilket Sverige med en jämförelsevis begränsad ekonomisk satsning kan göra internationellt betydelsefulla insatser. Motionärerna anser att det av Kungl. Maj:t föreslagna anslagsbeloppet till AFR för nästa budgetår i realiteten innebär en inte obetydlig reell anslagsminskning, vilket omöjliggör för rådet att stödja Lehnerts forskningsprojekt i planerad omfattning. I båda motionerna föreslås därför att ytterligare 900 000 kr. anvisas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om värdet och betydelsen av forskning inom området plasmafysik med fusionsforskning. Såsom utskottet redogjorde för i sitt föregående år avgivna betänkande UbU 1972: 22 ägnar AFR stor uppmärksamhet åt frågor som rör planeringen av den svenska satsningen inom området i fråga. Det kan nämnas att rådet inrättat en särskild kommitté för fusionsforskning, i vilken ingår dansk och norsk representation. Kommittén skall bl. a. följa utvecklingen inom fusionsområdet och bevaka möjligheterna till internationellt, främst nordiskt, samarbete. Utskottet kan också notera att Lehnerts forskningsresultat rönt internationell uppmärksamhet.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att den svenska fusionsforskningen ges ekonomiskt stöd i en utsträckning som medger att pågående, av sakkunniga prioriterade, forskningsprojekt kan bedrivas

effektivt. Utskottet anser sig emellertid i rådande budgetläge inte kunna förorda den av motionärerna föreslagna uppräknigen av anslaget till atomforskning. Yrkandena härom avstyrks därför.

Behandlingen av nu förevarande motionsyrkanden aktualiserar som utskottet ser det problem av generell natur avseende forskningsplanering, forskningsorganisation och anslagsgivning. Utskottet, som senare i år får anledning att återkomma till dessa frågor vid behandlingen av vissa motionsyrkanden, erinrar om att sakkunniga tillkallats för utredning rörande forskningsrådets inom utbildningsdepartementet verksamhetsområde. Vidare har inom riksdagens revisorers kansli utarbetats en granskningspromemoria angående den av staten finansierade forskningsverksamheten. Efter remissbehandling av promemorian avser revisorerna ta ställning till däri presenterade förslag. Av det anförda framgår att utredningsarbete pågår och att initiativ tagits som torde kunna leda fram till positiva lösningar med avseende på riksdagens beslutsunderlag i frågor om bl. a. prioritering av forskningsområden.

Vad gäller yrkandet i motionen 1973: 703 beträffande fristående institut för plasmafysik med fusionsforskning finner utskottet att motionärernas motivering härför i huvudsak utgör påtalade brister i fråga om långtidsplanering av verksamheten.

Hithörande frågor behandlas i revisorernas granskningspromemoria och är således föremål för prövning. Bl. a. med hänsyn härtill avstyrker utskottet förevarande motionsyrkande.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen med bifall till propositionen 1973: 1 och med avslag på motionerna 1973: 170 och 1973: 703, sistnämnda motion i denna del, till *Atomforskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett reservationsanslag av 24 360 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande fristående institut avslår motionen 1973: 703 i denna del.

3. Europeiskt samarbete inom kärnforskningen m. fl. anslag. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkterna E 50—E 53 (s. 422—426) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1973/74 anvisar

1. till *Europeiskt samarbete inom kärnforskningen* ett förslagsanslag av 25 245 000 kr.,
2. till *Europeiskt samarbete inom rymdforskningen* ett förslagsanslag av 10 161 000 kr.,
3. till *Forskningsinstitutet för atomfysik: Förvaltningskostnader* ett förslagsanslag av 2 698 000 kr.,
4. till *Forskningsinstitutet för atomfysik: Materiel m. m.* ett reservationsanslag av 257 000 kr.

4. **Institutet för social forskning.** Kungl. Maj:t har under punkten E 54 (s. 426—427) föreslagit riksdagen att till Institutet för social forskning för budgetåret 1973/74 anvisa ett förslagsanslag av 1 243 000 kr.

Motionerna

1973: 353 av herrar Olof Johansson i Stockholm (c) och Andersson i Nybro (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag angående inrättande av ett permanent organ för välfärds- och fördelningsforskning direkt underställt eller med nära anknytning till riksdagen för kontinuerlig uppföljning av reformpolitikens verkningar i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973: 457 av herr Helén m. fl. (fp) i vad avser hemställan att riksdagen

1. till Institutet för social forskning för budgetåret 1973/74 skall anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 510 000 kr. förhöjt förslagsanslag av 1 753 000 kr.,

2. som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts angående välfärdsforskningen,

1973: 701 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om tillsättande av en parlamentarisk beredning under medverkan av kvalificerade forskare med uppgift att utarbeta ett system för kontinuerlig välfärdsforskning i vårt land,

1973: 713 av herr Möller m. fl. (fp) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att en parlamentarisk utredning tillsätts skyndsamt för att utreda hur ett system för framtida välfärdsbedömningar skall utformas i Sverige, inte minst i fråga om behovet av regelbundet återkommande undersökningar.

Rapporten Forskning om välfärden och dess fördelning i Sverige

Hösten 1971 tillkallade inrikesministern en sakkunnig att biträda med att undersöka hur fördelningsstudier av det slag som låginkomstutredningen utfört skulle läggas upp i framtiden m. m. Direktiven för den sakkunniges arbete hade följande lydelse: »För att klargöra vilken statistik och annan information som krävs för att fortlöpande belysa fördelningen och utvecklingen av centrala välfärdskomponenter bör den sakkunnige inventera forskningsresultat samt tillgänglig statistik och annan löpande information på detta område. Den sakkunnige bör utarbeta förslag i fråga om sådana kompletteringar eller förbättringar av informationen i dessa avseenden som är påkallade för att välfärdsutvecklingen kontinuerligt skall kunna följas och ange vilken forskning eller vilka speciella undersökningar som bör komma till stånd med syfte att frambringa material som är ägnat att fortlöpande belysa utvecklingen

av välfärden och dess fördelning. Vid fullgörandet av uppdraget skall den sakkunnige samråda med bl. a. statistiska centralbyrån och institutet för arbetsmarknadsfrågor respektive det av riksdagen beslutade institutet för social forskning. Uppgifter om statistik och forskning rörande välfärds-mätningar i andra länder bör inhämtas i syfte att utländska erfarenheter skall tillvaratas.»

Den sakkunnige har den 12 september 1972 till inrikesministern överlämnat rapporten *Forskning om välfärden och dess fördelning i Sverige* (Ds In 1972:17). I rapporten föreslås bl. a. ett till riksdagen knutet nytt organ som huvudman för en sammanhållen välfärds- och fördelningsforskning. Nämnda förslag beträffande huvudman för ifrågasvarande forskning anses dock böra utredas ytterligare. Tills vidare bör enligt den sakkunnige statistiska centralbyrån och institutet för social forskning kunna gå samman i en s. k. beredning för välfärdsforskning.

Utskottet

I motionen 1973: 353 hemställs om förslag angående inrättande av ett permanent organ för välfärds- och fördelningsforskning direkt underställt eller med nära anknytning till riksdagen. Utskottet vill i anledning av yrkandet anföra följande.

Ett institut för social forskning har nyligen inrättats. Det tillkom den 1 januari 1972 genom ombildning av institutet för arbetsmarknadsfrågor (prop. 1971: 141, UbU 1971: 32, rskr 1971: 348). Det nya institutet skall enligt statsmakternas beslut koncentrera sina insatser på forskning som är inriktad på praktiska tillämpningar och på problem med direkt anknytning till social- och arbetsmarknadspolitiken. Vid institutet inrättades den 1 januari 1972 en professur i socialpolitik samt den 1 juli 1972 en professur i arbetsmarknadspolitik och en tjänst som biträdande professor med inriktning på välfärds- och levnadsnivåforskning (prop. 1971: 36, UbU 1971: 11, rskr 1971: 136; prop. 1972: 29, UbU 1972: 25, rskr 1972: 185). Under år 1972 har verksamheten varit under uppbyggnad och en viktig uppgift har varit att få de nya tjänsterna tillsatta. Verksamheten vid det nya institutet har således inte mer än startat och personaluppsättningen är ännu inte fulltalig.

I rapporten *Forskning om välfärden och dess fördelning i Sverige* konstateras bl. a. att frågan om riksdagen som huvudman för nämnda forskning ännu inte utretts färdigt i fråga om de närmare detaljerna. Nämnda rapport bereds för närvarande i inrikesdepartementet. Med hänvisning till detta förhållande och till att det är nödvändigt att viss erfarenhet av verksamheten vid det nya institutet vinnes avstyrker utskottet motionen 1973: 353.

Motionerna 1973: 457, 1973: 701 och 1973: 713 innehåller yrkanden som i huvudsak sammanfaller, nämligen att det bör tillkallas en parlamentarisk utredning eller en beredning för välfärdsforskning med re-

presentanter för politiska partier, för statistiska centralbyrån, för institutet för social forskning och för forskning på annat håll.

Den förutnämnda rapporten har remitterats till ett stort antal myndigheter och organisationer och ärendet bereds, som tidigare framhållits, nu i inrikesdepartementet. Det ställningstagande som skall göras på grundval av bl. a. remissinstansernas synpunkter i ärendet bör inte föregripas genom något uttalande från riksdagens sida. Med hänvisning härtill och till vad som anförts i det föregående om institutet för social forskning samt till vad utskottet i sitt betänkande 1972: 25 uttalat om bl. a. riksdagens möjligheter till en debatt om forskningsinriktningen m. m. vid institutet avstyrker utskottet bifall till yrkandena i motionerna 1973: 457, 1973: 701 och 1973: 713.

I motionen 1973: 457 yrkas vidare att anslaget till institutet för social forskning skall räknas upp med 510 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit. Medlen avses bli använda för forsknings- och utvecklingsarbete avseende välfärds-, levnadsnivå- och låginkomstfrågor.

Enligt statsmakternas beslut skall institutet för social forskning verka för ett effektivt utnyttjande av de samlade resurserna för social- och arbetsmarknadspolitisk forskning. Den framtida välfärdsforskningens ställning och omfattning övervägs för närvarande. Med hänvisning härtill anser utskottet att det föreslagna beloppet på i motionen anförda grunder inte bör anvisas nu och avstyrker bifall till yrkandet i motionen 1973: 457.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet

1. att riksdagen avslår motionen 1973: 353,
2. att riksdagen beträffande en särskild beredning m. m. för välfärdsforskning avslår motionen 1973: 457 i denna del samt motionerna 1973: 701 och 1973: 713,
3. att riksdagen med bifall till propositionen 1973: 1 och med avslag på motionen 1973: 457 i denna del till *Institutet för social forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 1 243 000 kr.

5. Bidrag till Institutet för internationell ekonomi m. fl. anslag. Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag under punkterna E 55—E 58 (s. 428—430) och hemställer

att riksdagen för budgetåret 1973/74 anvisar

1. till *Bidrag till Institutet för internationell ekonomi* ett anslag av 830 000 kr.,
2. till *Bidrag till Konung Gustaf V:s forskningsinstitut* ett anslag av 813 000 kr.,
3. till *Bidrag till Internationella meteorologiska institutet i Stockholm* ett anslag av 380 000 kr.,

4. till *Bidrag till Riksföreningen mot cancer* ett reservationsanslag av 3 000 000 kr.

Stockholm den 20 mars 1973

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Wiklund i Härnösand (s), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Sundberg (m), herrar Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s) och Nilsson i Norrköping (s).

Reservationer

vid *punkten 4* (Institutet för social forskning)

1. beträffande *en särskild beredning för välfärdsforskning* av herrar Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), Johansson i Skärstad (c) och fru Sundberg (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med »Den förutnämnda» och slutar med »och 1973: 713» bort ha följande lydelse:

Hos institutet för social forskning och statistiska centralbyrån eller hos endera av dessa myndigheter bör finnas en särskild beredning. Denna bör ha till uppgift att som rådgivande organ bereda frågor om välfärds- och levnadsnivåforskning. Beredningen bör bestå av företrädare för politiska partier, institutet för social forskning, för forskningsinstitutioner vid universitet och för statistiska centralbyrån. Vad utskottet anfört om en särskild beredning för välfärdsforskning bör riksdagen som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i anledning av motionerna 1973: 457, 1973: 701 och 1973: 713 anfört beträffande en särskild beredning för välfärdsforskning,

2. beträffande *medel för forsknings- och utvecklingsarbete* av herrar Wikström (fp) och Richardson (fp) som anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 6 som börjar med »Enligt statsmakternas» och slutar med »motionen 1973: 457» bort ha följande lydelse:

Universitetskanslersämbetet har i sin anslagsframställning föreslagit att särskilda medel för forsknings- och utvecklingsarbete skall anvisas till institutet för social forskning. Enligt utskottets mening bör institutet ges ökade resurser för vidareutvecklingsarbete på området för bl. a. välfärdsforskning. Utskottet föreslår därför med bifall till ifrågavarande yrkande i motionen 1973: 457 att anslaget till institutet för social forskning för nästa budgetår ökas med 510 000 kr. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit och förs upp med 1 753 000 kr.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen i anledning av propositionen 1973: 1 och med bifall till motionen 1973: 457 i denna del till *Institutet för social forskning* för budgetåret 1973/74 anvisar ett förslagsanslag av 1 753 000 kr.